

In 1912 verwierf Jan Herman van Heek op 38-jarige leeftijd het Huis Bergh met de bij behorende bossen, landerijen en monumenten van de Fürsten van Hohenzollern. De textielabrikant Jan Herman van Heek zocht een landgoed om het tweede gedeelte van zijn leven op door te brengen. Wat hem voor ogen stond, getuigde van een groot idealisme. *“De overname van Huis Bergh in 1912 geschiedde met het voornemen het Huis Bergh en al hetgeen daaraan nog aan gronden en rechten verbonden was, uit zijn verval op te heffen en ongedeeld als historisch monument en natuurreserveaat voor de toekomst te bewaren”.*

Stichting tot instandhouding der goederen en rechten van het Huis Bergh

In 1946 riep Jan Herman van Heek zijn kinderen bijeen en vertelde dat hij voornemens was het totale Berghse bezit, kasteel, overige monumenten, kunstverzameling, 1400 ha. bossen en weilanden onder te brengen in een Stichting. Hij wilde het bezit veiligstellen, in stand houden en bewaren voor de gemeenschap.

Kasteel - monumenten – kunst - archief – landgoed

Kasteel en directe omgeving

Het kasteel is een Rijksmonument en een beschermde historische buitenplaats. Het is van oorsprong een typische waterburcht omgeven door een binnengracht, een wal en een buitengracht. Het was het stamslot van de machtige heren en graven van den Bergh, die een belangrijke rol speelden in de Tachtigjarige Oorlog. Het kasteelcomplex bestaat uit een voor- en een hoofdburcht. Op de voorburcht bevinden zich drie verdedigingstorens.

De bouwgeschiedenis gaat terug tot de 13^e eeuw. Het kasteel ontleent zijn defensieve kracht aan de gracht die eromheen ligt de aarden wal en buitengracht, die nog gedeeltelijk bewaard zijn gebleven. In de loop der eeuwen is het uiterlijk van het kasteel veranderd. Van een stoere ridderburcht veranderde het kasteel geleidelijk aan in een lustslot.

Achter het kasteel ligt het 18^e eeuw Parkbos de Plantage. De tuinen liggen aan het begin van het Parkbos. 18^e Eeuwse tekeningen uit het archief laten zien dat er toendertijd een pronkjuweel van een tuin lag. Momenteel wordt gewerkt om financiën bijeen te krijgen om de tuinen te restaureren.

Monumenten

Naast het kasteel met omgeving is de Stichting eigenaar van 22 Rijksmonumenten, waaronder een archeologisch monument, een tuin- en parkaanleg. Daarnaast bezit Huis Bergh 3 gemeentelijke monumenten en een aantal woningen zonder status maar die wel beeldbepalend zijn. Bij de monumenten zijn twee molens: de Zeddammer molen behoort tot de top 100 monumenten van Nederland en is de oudste molen van West-Europa. De molen in 's-Heerenberg is in slechte conditie teruggekomen van Natuurmonumenten in 2008. Momenteel zijn er besprekingen om de molen een herbestemming te geven als woonhuis.

Het sinds 1999 archeologisch monument de Motte Montferland is de grootste motteversterking van Nederland is en behoort tot de belangrijkste van Noordwest-Europa. Met het veilig stellen van dit bijzondere archeologische monument door middel van aanwijzing als beschermd monument, zullen archeologisch vragen in de toekomst beantwoordt kunnen worden.

Rondom het kasteel bevindt zich het merendeel van de monumenten waardoor het kasteel met omgeving een ensemble wordt van de late middeleeuwen waar veel wandelaars en fietsers van genieten.

Naast het kasteel is het 15^e eeuwse Muntgebouw, waar ooit veel bedrijvigheid heerste en geld werd gemaakt. Het is de enige overgebleven particuliere muntwerkplaats in Nederland. In de kelder is er een muntwerkplaats waar bezoekers munten kunnen slaan. Grenzend aan het Muntgebouw bevinden zich een aantal woonhuizen en wachttorentjes. Een bijzonder woonhuis in de rij is “de Oude Weem”, een 16^e eeuwse woonhuis, dat voor de reformatie als Pastorie in gebruik was. Achter het kasteel bevindt zich grenzend aan de kasteeltuinen “de Kaatsbaan”. In 1560 liet graaf Willem van den Bergh buiten de wal een overdekte kaatsbaan aanleggen in een langgerekt gebouw van dertig meter. Het kaatsspel werd veel beoefend aan het Hof te Brussel, waar Willem IV van den Bergh en Willen van Oranje hun opvoeding kregen. Nu zijn er vier woningen in gevestigd. In 1550 werd net buiten de poort een kasteeltje gebouwd door Deam en Hector van den Bergh. Dit waren twee bastaardzonen van Willem III van den Bergh. Een gedenksteen in de muur herinnert hier nog aan. ‘s-Heerenberg is een historische stad, waar ooit veel monumenten hebben gestaan. Menig monument is in het verleden afgebroken. Gelukkig is er heden ten dage weer veel oog voor historie en cultuur. Jan van Heek koesterde de monumenten omdat zoals hij zelf schrijft:

“Mag ik een wensch toevoegen, dan zoude het zijn dat er maatregelen worden beraamd, waarbij voorkomen wordt, dat aardige of waardevolle oude gebouwen ten behoeve van herstel van andere worden afgebroken”

Wij kunnen ons gelukkig prijzen met de vooruitziende blik van Jan van Heek aan het begin van de vorige eeuw. Dankzij hem is de historische stadskern van ‘s-Heerenberg bewaard gebleven en wordt nu door duizenden bezoekers jaarlijks bezocht.

Kunst

Kunstverzameling van internationaal belang

Van Heek verzamelde een indrukwekkende hoeveelheid laatmiddeleeuwse kunst.

Hij vond dat Europese kunst in Europa moest blijven en niet door rijke Amerikanen gekocht moest worden. Zo legde hij een verzameling 15^e en 16^e eeuwse portretten aan, die voor Nederland uniek is. Ook verzamelde hij Noord-Europese schilderkunst en beeldsnijwerken. De collectie Italiaanse panelen, meest delen van altaarstukken, is de grootste particuliere collectie in Nederland. Hij bracht ook een collectie handgeschreven boeken en vroege drukken bijeen, waar nu een expositie over is en een wetenschappelijke studie is gepubliceerd om zo deze collectie internationaal te ontsluiten.

Archief

Een van de grootste familiearchieven in ons land

Huis Bergh bezit een uitgebreid en waardevol archief. Dit archief is het grootste nog in de oorspronkelijke toestand bewaarde huisarchief van een Nederlands kasteel op het Koninklijk Huis na. Er is een chartercollectie van meer dan 1600 charters. De verzameling rekeningen van het beheer van de goederen van de heren, sinds 1486 graven, Van den Bergh begint rond 1450 en vormt een vrijwel doorlopende reeks tot 1912. In 2003 is er uitgebreid bouwhistorisch onderzoek gedaan naar het kasteel en is dankbaar gebruik gemaakt van het archief.

Landgoed

Omgeving kasteel

Huis Bergh ligt aan de flanken van het golvende landschap van het Montferland, een prachtig natuur- en cultuurlandschap dat zich bijzonder goed leent voor wandel- en fietstochten. De stichting beheert ca. 500 ha bossen en landerijen

1. Statutaire doelstelling

Statutair heeft de Stichting Huis Bergh een hoofdactiviteit:
Het in stand houden van de goederen en rechten van het Huis Bergh.

In 1984 is $\frac{3}{4}$ deel van het grondbezit van Huis Bergh (1600 ha) verkocht aan Natuurmonumenten. Het overige $\frac{1}{4}$ deel beheerde Natuurmonumenten voor Huis Bergh. Vóór 1984 was de zorg voor het buitengebied de hoofdactiviteit.

De verkoop was noodzakelijk om een financiële buffer te hebben om het kasteel met collectie en de overige monumenten voor de toekomst veilig te stellen.

Vanaf 1984 is de zorg voor monumenten dé hoofdactiviteit geworden

In 2008 heeft er een scheiding en deling met Natuurmonumenten plaatsgevonden. Huis Bergh is nu weer eigenaar van ca. 400 ha.

1. Toelichting monumentenzorg

Het aantal personeelsleden betreft 6,43 fte's.

naam medewerker	% werkzaam voor monumenten	uren dienstverband	uren werkzaam voor monumenten
directeur	60%	29	17,4
secretariaat	50%	32	16
secretariaat	50%	21	10,5
tuinman	100%	38,75	38,75
ass. Tuinman	100%	22	22
boekhouding	40%	20	8
schoonmaakdienst	100%	10,5	10,5
schoonmaakdienst	100%	14	14
commerciële zaken	30%	23,25	7
museum medewerker	20%	38,75	7,75
	totaal aantal uren:	249,25	151,90
	totaal FTE	6,43	61%

Technische dienst (1 fte) vrijwilliger werkt geheel voor de instandhouding van monumenten
Adviseurs zonder vast dienstverband zijn:

Jasper Jeuken, restauratiedeskundige van VBW Architecten te Velp, Gerrit Bouwhuis, restauratiedeskundige te Doesburg en Alexander Geene van het Rentmeesterskantoor het Schoutenhuis. Daarnaast worden bij bijzondere gevallen de expertise van RCE of de Provincie Gelderland gevraagd.

Huis Bergh heeft een kleine maar efficiënte staf van 6,43 fte's. Expertise van alle facetten die het Huis Bergh in zich houden wordt veelal van buiten ingehuurd. Museaal wordt het Huis Bergh geadviseerd door Prof. Dr. H.W. van Os, Universiteitshoogleraar te Amsterdam, die als vaste adviseur van Huis Bergh sinds 2002 onbezoldigd verbonden is aan Huis Bergh. Voor het rijke archief is er naast een team van toegewijde vrijwilligers een archivaris ingehuurd. Voor het buitengebied wordt expertise gevraagd bij het Rentmeesterskantoor 't Schoutenhuis te Woudenberg.

Voor de advisering omtrent instandhouding van de monumenten wordt veelal expertise van buitenaf ingehuurd.

Het secretariaat van Huis Bergh werkt voor 50% aan de instandhouding van monumenten, 40% voor museumzaken en 10% buitengebied. Het secretariaat is de spil, waar de plannen worden verspreid, vragen beantwoord, huurders te woord gestaan, problemen bij de juiste persoon gedeponereerd etc.

Dan is er de boekhouding die de kosten bijhoudt en ook de subsidies, de rekeningen verstuurt, de huur incasseert etc.

De directeur museum is voor 60% bezig met monumentenzorg. Ze initieert beleid, overlegt met het bestuur van de Stichting, bepaalt de strategie, geeft fiat voor diverse zaken, houdt daarop toezicht en is belast met het aanvragen van uiteenlopende subsidies.

De twee verdedigingstorens op de voorburcht zijn in 2007 gerestaureerd en ingericht met bestemming erfgoedlogies. Momenteel vergen de voorbereidingen voor de restauratie van de kasteeltuinen, de vernieuwing van de beschoeiing van de gracht en het onderhoud van de Motte Montferland veel tijd. Ook zijn er onderhandelingen over een woonbestemming voor de molen te 's-Heerenberg.

Een ander aspect is dat er 50.000 mensen per jaar Huis Bergh en directe omgeving bezoeken. Deze mensen komen voor het kasteel en de kunst. Maar ook om te wandelen of te fietsen en te genieten van het historisch ensemble. Door onze gidsen wordt de rondleiding altijd begonnen met een verhaal over de bouwgeschiedenis. Huis Bergh is bezig om een audiotour te maken, die begint op de voorburcht met uitleg over de bouwgeschiedenis.

Dan is er nog de commerciële exploitatie van het kasteel. Men kan er in het huwelijk treden, een vergadering of symposium houden of een feest vieren. De netto opbrengsten van deze activiteiten komen ten goede aan de monumenten van de Stichting. Deze (neven)activiteiten worden ontplooid om voldoende inkomsten te verkrijgen, zodat de instandhouding van de monumenten gewaarborgd blijft.

Bestuur, directie, medewerkers en de vele vrijwilligers zijn zich hiervan terdege bewust, werken bevlogen en met deskundigheid aan de doelstelling van de Stichting die in haar tenaamstelling tot uiting komt: 'Stichting tot Instandhouding der Goederen en Rechten van het Huis Bergh.'

De horeca-activiteiten zijn uitbesteed aan een derde partij. Deze cateraar betaalt huur voor gebruik van het Koetshuis en commissie over partijen die in het kasteel worden gehouden. Ook deze inkomsten komen ten goede aan de monumenten.

2. Planmatig onderhoud

Sinds de jaren 80 van de vorige eeuw wordt er structureel onderhoud gepleegd aan 90% van de panden die eigendom zijn van de Stichting Huis Bergh en een status hebben als rijksmonument. Voor het kasteel werd vanaf dat het mogelijk was van een zgn. 10 jaren (BROM)-onderhoudsplan gebruik gemaakt.

Voor alle andere rijksmonumenten werd gelijktijd ook een dergelijk 10 jaren BROM plan opgesteld met als doel structureel en duurzaam onderhoud (uiteeraard niet om in te dienen voor subsidie want dat was toen alleen mogelijk door kerken en kastelen).

Later kwam de BRIM-regeling en kon voor meer monumenten subsidie aangevraagd worden, probleem is dat de regeling slechts rekening houdt met de nummers van monumenten. Zo valt één van de grootste kasteelcomplexen van Nederland slechts onder 1 monumentnummer. Recent werd dit manco hersteld en kon het kasteel in zelfstandige bouwkundige eenheden geknipt worden m.b.t. de aanvraag in de BRIM-regeling.

Voor de overige rijksmonumenten bleef de oude BROM-structuur van 10 jaar intact, dit werd en wordt jaarlijks bijgesteld op basis van Monumentenwacht-inspecties en waarneming door architect en adviseur, dit loopt nu dus van 2012 t/m 2021.

In deze planning zijn naast Gemeentelijke monumenten ook (historische) panden zonder status opgenomen, deze worden op dezelfde manier beoordeeld en in stand gehouden als de rijksmonumenten. Toen dus al oog voor Momo !

Voor de Rijksmonumenten (woonhuizen) is een meerjaren instandhoudingsonderhoudsplan opgesteld en voor de rijksmonumenten (geen woning zijnde) is een instandhoudingsplan in het kader van de BRIM opgesteld. De plannen geven aan in

welk jaar bepaalde werkzaamheden worden uitgevoerd. De meerjarenbegroting geeft inzicht in de kosten voor de voorgenomen werkzaamheden. Jaarlijks worden de plannen, indien nodig, bijgesteld, mede naar aanleiding van de inspectierapporten van de Monumentenwacht. Kritisch wordt gekeken wat er is gedaan is en of er wijzigingen in de voorgenomen werkzaamheden moeten plaatsvinden die voorrang moeten hebben. Hierbij wordt ook gekeken is er voldoende financiële middelen zijn om de uit te voeren werkzaamheden te verrichten.

a. Het verrichten van cultuurhistorisch onderzoek bij restauratie werkzaamheden

Als er een restauratie staat te gebeuren is de eerste stap een gefundeerd onderzoek door deskundigen.

In 2000 werd aan Kamphuis, bureau voor bouwhistorie te Delft, de opdracht gegeven voor een grootschalig onderzoek naar de bouwhistorie van het kasteel. Dit heeft in 2003 geresulteerd in een lijvig rapport. De opdracht stond in verband met de restauratie van het kasteel, die in de daaropvolgende jaren is uitgevoerd. Het hele kasteelcomplex (kasteel, zandstenen ingangspartij, voorburcht, torens, brug, poortgebouwen en keermuren is in de periode van tien jaren vanaf 2000 gerestaureerd (exterieur met gevels en daken en bouwstructuur voor zover aangetast).

In 2006 is de invaart van de Zeddammer molen gerestaureerd. Hier is onderzoek aan vooraf gegaan en is samengevat in een rapport. Voor deze gecompliceerde restauratie is er geregeld overleg geweest met de deskundigen van RCE en de Provincie Gelderland.

In 2008 is er een restauratie geweest van de twee voormalige verdedigingstorens op de voorburcht. Dit werd mede mogelijk gemaakt door een subsidie van de Euregio en de Provincie Gelderland. Met name over de inrichting van de torens is veelvuldig overleg geweest tussen RCE en Provincie.

In 2014 hopen we de restauratie van de kasteeltuinen achter het kasteel te hebben voltooid. Al in 2009 is er gestart met een onderzoek. Dat heeft geresulteerd in een uitgebreid onderzoeksrapport. Ook is er uitgebreid archeologisch onderzoek gedaan.

Wat betreft de Motte Montferland is er in het verleden veel onderzoek gedaan. In 2003 verscheen bij de Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek een rapport met als titel “De Montferlandsche berg, het sieraad tusschen IJssel en Rijn gelegene landen”. In 2009 werd er o.l.v. Looplan een langetermijnvisie ontwikkeld voor de Motte. De archeologische Monumentenwacht stelde in overleg met Huis Bergh in 2012 een onderhoudsplan samen.

5. Financiële stabiliteit en continuïteit

In 1984 heeft de Stichting Huis Bergh een moeilijk besluit moeten nemen. Het ging financieel slecht met Huis Bergh. Het besluit moest worden genomen om óf het kasteel met kunstverzameling verkopen óf de 1600 ha grond verkopen. Uiteindelijk is de beslissing gevallen en zijn de gronden voor drie kwart verkocht aan Natuurmonumenten. Huis Bergh was voor een derde eigenaar. Met de opbrengst van deze verkoop kon Huis Bergh voor de toekomst het kasteel en de overige monumenten veilig stellen. Deze opbrengst is heden ten dage nog steeds nodig om de exploitatie rond te krijgen. Het is niet de bedoeling dat we reserves gaan gebruiken. We proberen de exploitatie ieder jaar sluitend te krijgen. Dat wil niet zeggen dat er uit het eigen vermogen in het verleden geen gelden zijn onttrokken om restauraties te bekostigen. Incidenteel is dat nodig. De toekomst zal dat ook niet uitsluiten. Maar een ding is zeker: Huis Bergh heeft een uitermate goede en stabiele financiële basis. Uiteraard fluctueren de beleggingsresultaten. De fluctuerende resultaten zijn voor een deel te verklaren als gevolg van de verwerking van de ongerealiseerde waardeveranderingen van de effectenportefeuille. Hierdoor kan een beeld ontstaan dat er een onvoldoende bestendige financiële bedrijfsvoering is.

De waardering van de effectenportefeuille is door de vorige accountant aangemerkt als een portefeuille met handelsdoeleinden, waarbij de ongerealiseerde waardeveranderingen middels de resultatenrekening worden verwerkt.

Op grond van de bestaande regelgeving van de Raad voor de Jaarverslaggeving wordt middels een stelselwijziging volgens richtlijn 290 vanaf 2012 de portefeuille anders gewaardeerd, namelijk volgens het “available for sale” principe. Hierbij worden de waardeveranderingen via het eigen vermogen verwerkt. Deze verwerkingswijze ligt in lijn met de intentie van de stichting, namelijk het in stand houden van de goederen en rechten van het kasteel.

Als toelichting hebben wij de exploitatierekeningen over 2007 t/m 2011* gerubriceerd volgens de huidige verwerkingsmethoden, waarbij wij een beter en transparante inzicht wil geven in de

verschillende exploitatie onderdelen, zijnde beheer en instandhouding, publiek (tentoonstellingen en openstelling kasteel) en bijzondere exploitatieresultaten (eenmalige opbrengsten, projecten en niet aan de doelstelling toebehorende baten en lasten).

's-Heerenberg, januari 2014

Rapportage resultaten Stichting Huis Bergh						
	2012	2011	2010	2009	2008	2007
Opbrengsten						
Museumopstelling	157.859	197.813	190.146	212.060	219.376	200.800
Verhuur Kasteel	146.106	153.311	141.634	131.731	123.981	98.000
subtotaal "publiek"	303.965	351.124	331.780	343.791	343.357	298.800
Huren en pachten	374.832	349.621	314.119	279.303	260.300	224.867
Beleggingen	131.168	141.580	213.587	254.409	296.104	300.325
Overige opbrengsten	139.255	26.991	106.027	25.000	-	7.215
subtotaal "beheer"	645.255	518.192	633.733	558.712	556.404	532.407
TOTAAL OPBRENGSTEN	949.220	869.316	965.513	902.503	899.761	831.207
Kosten						
Openstelling kasteel	129.430	139.607	139.173	170.678	162.154	146.800
Beheer collectie	19.610	20.581	24.673	27.965	21.078	27.166
Personeelskosten secretariaat/publiek	274.869	278.441	267.611	257.104	254.914	327.200
Algemene kosten publiek	13.921	14.803	11.584	14.620	20.230	15.700
subtotaal "publiek"	437.830	453.432	443.041	470.367	458.376	516.866
Instandhouding kasteel	78.264	70.429	66.451	72.356	127.968	75.900
Overige gebouwen	117.183	73.005	58.694	57.813	44.348	58.800
Archief en bibliotheek	31.922	30.811	28.138	30.459	25.525	21.594
Tuinen, bossen en landbouwgronden	16.725	18.420	52.710	27.256	42.927	29.151
Personeelkosten beheer	134.786	151.182	137.098	131.681	138.689	104.600
Algemene kosten beheer	71.444	55.884	72.973	119.647	117.315	239.600
subtotaal "beheer"	450.324	399.731	416.064	439.212	496.772	529.645
TOTAAL KOSTEN	888.154	853.163	859.105	909.579	955.148	1.046.511
Exploitatieresultaat "publiek"	133.865-	102.308-	111.261-	126.576-	115.019-	218.066-
Exploitatieresultaat "beheer"	194.931	118.461	217.669	119.500	59.632	2.762
EXPLOITATIERESULTAAT	61.066	16.153	106.408	7.076-	55.387-	215.304-
Overige baten en lasten	8.160	7.772	404	15.587	-	68.352-
Resultaat exploitatie Vicarieën	4.604	4.617	4.656	4.466	3.086	10.555
Projecten	3.162	39.903-	219.830-	63.776-	234.204-	196.279-
Resultaat scheiding en deling	-	-	-	13.588	656.105	-
Verkoop en aankoop onroerend goed	35.982	19.655-	-	-	-	11.503
RESULTAAT	112.974	31.016-	108.362-	37.211-	369.600	457.877-